

CAPUT TERTIUM.

DE VERA IDEARUM ORIGINE.

Præcipua philosophorum systemata circa idearum et humanæ cognitionis naturam et originem, hucusque expendimus et confutavimus. Superest nunc exponere, quid veri vel saltem vero similis nobis in quæstione perdifficili videatur. Quod, ut perspicue perficiatur, ea quæ in antecessum enucleata, cum hac quæstione nexum habent eique lucem affundunt, prius in mentem revocare oportet, ea simul evolvendo; deinde, ipsa idearum origo ad prædictorum normam, exponetur.

ARTICULUS PRIMUS.

Prenotiones pro vera idearum origine exponenda.

1.º Hominis intellectus vel ratio, et perfectissima facultas est, et simul maximæ imperfectioni subicitur. *Perfectissima* est facultas, quatenus est facultas *intelligendi*: ex hoc namque, tum quaslibet sentiendi facultates in inensum superat, tum amplissima capacitate objectiva donatur, per quam finita et infinita, corporalia et spiritualia, realia et possibilia, omnia demum quæ sub entis ratione continentur, attingere et percipere valet. Unde hac ex parte, perfectibilitate quadam indefinita gaudet, et ad Dei ipsius naturam accedit, ut merito idcirco dixerit D. Thomas, quod hominis intelligentia nihil sit aliud quam *impressio quædam Veritatis Primæ; participata similitudo Luminis increati in quo continentur rationes æternæ.*

Christianismum et negationem revelationis: invenies creationem liberam, et creationem necessariam: invenies multipliciter substantiam, et simul ejusdem unitatem absolutam: invenies psychologismum Fichte, et ontologismum Platonis et Mallebranche: invenies demum sexcenta alia, quæ copulari et conjungi proculdubio non amant.

At ex altera parte, imperfectioni maximæ subicitur, tum quatenus initialiter nullam rerum ideam vel notionem in se habet; tum quatenus nullam cognitionem ex se sola elicere potest, sed indiget per sensus excitari et ad actum reduci; tum quatenus adhuc post excitatam ipsius activitatem, præfata objecta non intelligit, nisi per temporis longam successionem, nec sine maximo labore, nec minori difficultate; tum denique, quatenus non per simplicem intuitionem rerum, ut Deus, et angeli, sed, ut plurimum, per abstractas, successivas et multiplices ratiocinationes, ejusdem activitatis evolvitur, vis perficitur, et veritatem paulatim nanciscitur. Quod, uno verbo profundissimo, pro more suo, complexus est D. Thomas dum scripsit, ipsam esse *puram potentiam* in ordine intelligibili.

2.º Ast vero, quantumvis hominis intellectus pura potentia sit, sensu nunc exposito et quoad *receptivitatem* universalem quam sibi vindicat, vera tamen facultas seu virtus activa simul est; idque, non solum quatenus et quia intellectualis cognitio, quæ ab ipso elicitur et profunditur, vera est ac realis *actio*, sed etiam quatenus in repræsentationes sensibus contentas agit. Nam quoniam intellectus proprium objectum est universale, et quoniam simul in sensibus, ex quibus præfatum objectum intellectus desumit, primo et quoad plurimas cognitiones, continetur tantum et repræsentatur ut singulare, actio intelligendi sive percipiendi prærequirit et præsupponit alteram ipsius intellectus actionem, qua objectum ex repræsentatione singulari ad repræsentationem universalem reducatur, fiatque proinde *intelligibile actu*, quod prius solum erat intelligibile in potentia propter singularitatem. Atque intellectus, quatenus id conficit quoad objecta sensibilia, dicitur intellectus agens, diciturque abstrahere ideas sive species intelligibiles a phantasmatibus.

3.º Nec imaginari oportet, sicut quidam imaginatos fuisse et imaginari videntur, istam specierum abstractionem ita perfici, quasi actio intellectus agentis tempore præcedat actionem intellectus possibilis, id est, perceptionem objecti, ita ut intellectus agens prius abstrahat species sive ideas *impressas*, quæ recipiantur et conserventur in intellectu possibili. Explodenda et rejicienda penitus hæc imaginatio, firmiterque tenendum, abstractionem speciei intelligibilis fieri

eodem instanti, quo perceptio ipsa seu cognitio objecti in sensu vel phantasia representati; adeo ut actio intellectus agentis coexistat et simultanea sit cum actione intellectus possibilis. Quapropter, ex eisdem resultat unus actus perfectus, ut merito habet D. Thomas.

4.º Duplex distinguenda est mentis abstractio: prima est abstractio intellectus agentis, qua objecta sensibilia et realitates sive rationes objectivæ in eisdem contentæ, intellectui, sub forma universali, objiciuntur et representantur. Sic, dum ex imaginatione hujus hominis, desumo rationem communem hominis, quæ in illa representatione sensibili explicite et quasi immediate continetur; vel rationes effectus, substantiæ, entis, quæ in eadem involutæ, et inclusæ reperiuntur, erit abstractio intellectus agentis: quæ proinde, ad ea tantum objecta referri potest, quæ in sensuum representationibus, explicite, vel implicite, continentur.

Altera abstractio est intellectus possibilis, qua dum objectum actu cognoscit, vel ipsum per analysim et præcisionem in varios conceptus dividit, vel varias ideas seu notiones rerum per synthesim quamdam conjungendo, notionem et representationem intelligibilem objecti alicujus acquirit; quod postremum, præsertim locum habet respectu objectorum, quorum non sunt phantasmata, nec sensibus ullo modo percipiuntur. Sic, dum ideam entis cum idea infiniti conjungo, notionem et aliqualem representationem intelligibilem Dei mihi efformo, quamvis Deus sensu non percipiatur nec in phantasia præcontineatur.

5.º Recolenda distinctio inter ideas *impressas*, quæ nihil aliud sunt quam illud quo res percipienda intellectui conjungitur ac præsens redditur, et ideas *expressas*, quæ sunt conceptus seu notiones quas de rebus illis mens efformat dum eas cognoscit; per quas proinde intus exprimitur, et intellectui præsens fit objectum quatenus *cognitum* vel intellectu perceptum.

6.º Quadruplex vero idearum genus distinguere oportet. Ad primum revocantur illæ, quæ referuntur ad objecta corporea et sensibilia, prout a singularitatis vel etiam sensibilitatis conditionibus abstracta, ut idea hominis, equi, stelle, etc. Quas, claritatis gratia, ideas *primariæ abstractionis*, in sequentibus nominabo.

Ad secundum genus pertinent illæ, quæ respiciunt objecta, vel objectivas realitates, quæ in rebus corporeis et sensibilibus revera inclusæ et involutæ reperiuntur, qui tamen ipsis circumscribantur, quia locum habere possunt et existere absque materia et sensibilitate, ut idea substantiæ, causæ, effectus, boni, mali, etc. Has in sequentibus, nominabo ideas *pure intelligibiles*.

Tertio loco veniunt ideæ, quæ ad substantias pure spirituales referuntur, ut idea Dei, angeli, animæ rationalis; quas ideas *pure spirituales* nuncupabo, ad confusionem vitandam.

Quartum denique genus constituitur per solam ideam entis, quæ quasi forma quædam universalis mentis, ac conditio seu lex cui subjicitur fundamentaliter ejus activitas, habenda est.

Quibus semel constitutis, si ea invicem conferantur et probe capiantur, cuilibet facillimum erit agnoscere ac percipere veram idearum et cognitionis intellectualis originem, cujus hæc est summa.

ARTICULUS SECUNDUS.

Vera idearum origo summatim exponitur.

1.º Si de ideis expressis sermo sit, omnes illæ, cujuscumque sint naturæ, ex intellectu possibili originem ducunt. Nam cum sint notiones seu conceptiones, quas de rebus sibi intellectus efformat, dum eas cognoscit, sunt terminus internus ac quasi effectus et productum ipsius actionis intelligendi, quæ per intellectum possibilem perficitur.

2.º Si autem de *impressis* sermo sit, sumendo nunc ideam impressam pro re illa, quævis illa sit, quæ objectum cognoscendum per intellectum ipsi intellectui conjungit ac præsens efficit præsentia intelligibili, tunc si de ideis *primæ abstractionis* agatur, originem ducunt ex intellectu agente, qui eas ex representationibus sensibilibus imaginationis abstrahit. Si vero agatur de ideis *pure intelligibilibus*, ab intellectu agente et possibili simul procedunt: ab intellectu agente, quatenus eadem vi eodemque lumine, quibus ideam *primæ abstractionis* producit, in ipsa quasi apparere facit rationes

objectivas magis universales, boni, mali, causæ etc., eo quod hujusmodi universales ideas, quæ elementa sunt veritatum necessariorum et immutabilium, implicite, virtualiter, et per affinitatem quamdam, præcontinentur in intellectu agente, quatenus hic, ut bene habet D. Thomas, est virtus quæ a Supremo Intellectu participatur: «participata similitudo Luminis increati in quo continentur rationes æternæ.» Ab intellectu vero possibili, quatenus hic, postquam semel objectum sensibile determinatum ex. gr. hominem percepit, ac proinde confuse simul percepit rationes, substantiæ, viventis, causæ, boni, etc., in illo objecto contentas et involutas, potest per successivas operationes, ac perceptiones præcisivas et abstractivas, præfatas ideas singulatim sibi objicere, realitates ipsis respondententes sigillatim cognoscendo, ac voluntarie, ut ita dicam, ex una parte objecti ad aliam ejusdem distinctius cognoscendam sese movendo et applicando.

3.º Quoad ideas *pure spirituales*, distinctione opus est. Nam si Deus menti obversetur sub ratione entis necessarii aut infiniti, ejus idea ex synthesisi, qua intellectus ideam vel necessitatis absolutæ, vel negationis limitum, cum idea entis jungit, efflorescit; unde hujusmodi Dei repræsentatio intelligibilis, potius per intellectum possibilem quam per agentem perficitur. Si autem Deus sub ratione Causæ primæ menti repræsentetur, ejus idea exorditur eadem ratione ac ideas pure intelligibiles. Si vero de angelo agatur, ejus idea ex analogia originem ducit, quatenus substantia et actus animæ nostræ, imperfecte repræsentant angelos; unde dici potest, quod id quod est idea expressa vel notio respectu animæ, habet locum ideæ impressæ respectu angeli. Tandem, rationalis anima per suos actus et operationes menti repræsentatur, per quorum intuitionem, animæ ipsius substantiam et naturam ratio dignoscit et percipit. Unde dicere oportet, proprie loquendo, nullam dari ideam impressam animæ, sed ejus actus gerere vices speciei intelligibilis, quatenus in eis et per eos, intellectus animam intuetur quodammodo.

4.º Idea entis, ex abstractione intellectus agentis oritur, sed quæ abstractio sit veluti naturalis, spontanea, et prima actio ipsius quatenus participatio est Intelligentiæ divinæ, et rationum æternarum. Atque hoc sensu in primis, et deinde quia sufficit quælibet excitatio intellectus per sensum, ut en-

tis ratio intellectui possibili objiciatur, et ab eodem perceptione spontanea et quasi primitiva concipiatur, entis idea, innata *implicite* et in *feri proximo*, dici potest.

5.º Itaque, ideas omnes intellectuales a sensu oriuntur, duplici generali ratione: 1.º quia nulla in homine existit aut evolvitur intellectualis cognitio, quin prius, saltem prioritate naturæ et ordinis, existat perceptio sensus erga aliquod objectum: 2.º quia, generatim loquendo, cognitio singularem præcedit cognitionem universalium, et quia repræsentationes sensibiles objectorum movent et excitant intellectum, non solum ad hujusmodi objecta sub universali forma percipienda, sed ad detegenda etiam ac percipienda ea quæ in sensibili objecto delitescunt, simulque ejusdem relationes cum aliis objectis. Quo duplici sensu accipiendum est verbum D. Thomæ, dum ait, quod principium humanæ cognitionis est a sensu; et verificatur commune illud effatum: *nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu.*

6.º At nec effatum istud, nec verbum illud veritatem obtinent, si secus accipiantur. Atque in primis, sensus non tanquam efficiens causa idearum habendi sunt; nam hoc ad intellectum spectat; sed solum tanquam causa materialis, vel quasi materialis. Deinde, nec rationem causæ materialis habent quoad ideas omnes. Namque ideas *primariæ abstractionis*, pendent quidem a sensibilibus repræsentationibus directe et immediate; at *pure intelligibiles*, non nisi mediate, remote et inadæquate: ast vero ideas *pure spirituales*, præsertim angelorum et animæ, a sensibus non pendent nec procedunt, nisi indirecte et occasionaliter.

7.º Quælibet intellectualis cognitio, ac proinde quælibet idea expressa, vel notio intelligibilis, a sensu pendet *concomitanter*, nempe, quatenus nullum objectum, quantumvis immateriale, percipimus actu aut contemplamur, quin ejusdem phantasma aliquod simul in imaginatione exurgat, ita ut phantasie operatio operationem intellectus puri semper comitetur. Cujus rei si ratio sufficiens quærat, duplex fortasse assignari poterit; una *immediata*, quæ est nexus intimus, qui inter facultatem sentiendi et facultatem intelligendi intercedit, simul cum dependentia posterioris à priori in ordine cognitionis. Altera vero quasi *remota* et primitiva, radicatio, nempe, utriusque facultatis in uno et eodem prin-

cipio substantiali, simplici et vitali. Phænomenum hocce psychologicum significare vult D. Thomas, dum docet, impossibile esse, intellectum, secundum vitæ præsentis statum quo passibili corpori conjungitur, aliquid intelligere in actu, nisi convertendo se ad phantasmata.

SCHOLIUM GENERALE IN UNIVERSAM IDEALOGIAM.

Præ oculis habere oportet, sententiam illam D. Thomæ qua docet, species sive ideas, quibus cognitio intellectualis perficitur, non esse id *quod* cognoscitur, sed *quo* cognoscitur, majoris momenti esse quam vulgo existimetur. Ex ea namque occluditur via, tum pantheismo, tum idealismo. Nemo sane inficiabitur, intellectionem in nobis non perfici, nisi res cognoscenda menti conjungatur, in ea existat, eamque objective moveat, suique notitiam simul cum intellectu signat. Jam vero, si hæc omnia objectum immediate per seipsam præstat, facile aperitur via ad stabiliendam identitatem subjecti et objecti; quæ identitas, unum ex præcipuis commentis pantheistici systematis constituit. Quod si in dubium quis vertat, in memoriam revocet doctrinam Plotini et Neoplatonicorum asserentium, mentem humanam identificari cum objecto, ac in seipsa continere sensibilia et intelligibilia; Ficthe asserentis subjectum et objectum à *τὸ ἐγὼ puro*, minime distingui; Schelling et Hegel similiter docentium, identitatem subjecti cogitantis et objecti cogitati, sive in *Ente absoluto*, sive in *Idea*.

Excludit præterea idealismum præfata doctrina; quoniam sicut huic systemati locus præbetur, dum dicitur nos ideas rerum percipere vel cognoscere, vel ideas esse objectum intellectus, qua loquendi ratione Locke, Mallebranche, Fenelon, Cousin et alii, non raro utuntur, ita e contra, eidem via omnis præcluditur, dum cum D. Thomæ affirmatur, ideas non esse id *quod*, sed id *quo* mens cognoscit; quod est idem ac dicere, cognitionem nostram directam, non ad ideas rerum, sed ad res ipsas per easdem menti repræsentatas, ferri et pertingere, ita ut idea nihil sit aliud quam medium per quod res extra nos posita et existens, præsens redditur præsentia intelligibili sive *intentionali*, ut ajebant Scholastici, intellectui, ipsique conjungitur in ordi-

ne intelligibili. Atque, quod maxime nota, amplecti oportet hanc doctrinam, quævis habeatur opinio circa naturam idearum. Quandoquidem, sive dicas, ideam esse ipsam actionem intellectus, sive repræsentationem sensibilem objecti in phantasia, sive repræsentationem intelligibilem ab utroque distinctam, idealismum difficile vitabis, nisi simul dicas, ideas non esse id *quod*, sed solum id *quo* mens cognoscit, dum agitur de cognitione directa. (1)

(1) Quoad integram idealogiam legesis, *Estudios sobre la Filosof.* cit., lib. 5.º passim.